

різних квір-спільнот. Наприклад, було би цікаво більше дізнатися, чим відрізняється маргіналізація транс*фемінних людей у чоловічих і жіночих гей- та гетероспільнотах.

Квір-середовища є провідною темою дослідження книги, втім «Квір-некрополітика» може бути цінною для дослідниць з інших дисциплін, ба навіть для тих, хто не надто цікавиться квір- чи гендерними студіями. По суті, представлені статті – це прискіпливе аналітичне прочитання концепції некрополітики Мбембе як крізь призму воєн і зовнішньої політики, так і через аналіз повсякденних і рутинних практик. Відтак вчені, що досліджують війну з терором і збройні конфлікти, карцеральну систему, неоліберальну економіку, расизм і ксенофобію, знайдуть у книзі чимало актуальних прикладів. Врешті, збірник також важливий у контексті українського ЛГБТ-активізму, адже звертає увагу на той факт, що боротьба за права та свободи не повинна створювати нові ієрархії і поглиблювати суспільну нерівність.

Батлер Джудіт. 2017. *Фрейми війни. Чиї життя оплакують?* Пер. з англ. Ю. Кравчук. Київ: Медуза.

Butler, Judith. 2006. *Precarious life: The Powers of Mourning and Violence*. New York: Verso.

Mbembé, Achille. 2003. "Necropolitics." *Public Culture* 15 (1): 11–40.

Puar, Jasbir K. 2007. *Terrorist Assemblages: Homonationalism in Queer Times*. Durham: Duke University Press.

Оксана Гусєва

<https://doi.org/10.52323/492391>

Жити феміністично

Sara Ahmed. *Living a Feminist Life*. Durham and London: Duke University Press, 2017.

Дев'ята книга феміністки та незалежної дослідниці Сари Ахмед «Жити феміністично» наочно реалізує відоме феміністичне гасло «Особисте є політичним». «Жити феміністично» – текст, що поєднує епізоди з особистого життя і професійної діяльності авторки, діалоги з видатними теоретиками фемінізму, приклади з фольклору, художньої літератури та кінематографу, а також роздуми про розвиток і перспективи феміністичного руху. Фемінізм у розумінні Ахмед – це багатогранне поняття, яке не обмежується феміністичною теорією чи політичним активізмом. Як пояснює авторка, фемінізм – це водночас і тривала практична робота, що втілює феміністичну теорію в життя, і набір інструментів для демонтажу патріархальних структур, і проект конструювання феміністичних просторів. Спираючись на рефлексивно-аналітичний підхід, авторка демонструє, що життя за принципами

фемінізму, як і саме поняття фемінізму, полягає в постійному критичному ставленні до навколишньої дійсності та в порушенні гострих і часто незручних питань.

У першому розділі книги Ахмед розглядає низку процесів, які супроводжують формування феміністичної свідомості. Авторка зауважує, що фемінізм насамперед починається з розвитку відчуттів щодо себе, власного тіла та довкілля. Поштовхом до появи таких відчуттів може бути як уперше прочитана феміністична книга чи підтримка з боку іншої феміністки, так і травматичні події чи пережиті поневіряння. Ахмед, народжена в родині англійської християнки та пакистанського мусульманина, ділиться історією свого шляху до фемінізму, який вона відкрила в розмовах зі своїми тітками, мусульманськими феміністками з Пакистану: «Мої пакистанські тітоньки навчили мене, що мій розум належить лише мені [...] вони навчили мене відстоювати власну думку та виступати проти насилля й несправедливості» (с. 4–5). Ахмед наголошує, що шляхи до фемінізму можуть відрізнятись, але всі вони ведуть до виникнення феміністичної свідомості. Авторка порівнює відкриття фемінізму з натисканням на вмикач: «увімкнено» означає, що раніше невидимі структури – сексизм і расизм – набувають виразніших обрисів. Не помічати ці дискримінаційні структури стає неможливо, і феміністка щораз більше намагається повернути до них увагу інших.

Однією з ключових фігур у книзі Ахмед є так звана «феміністка-втіховбивця»¹ [feminist killjoy]. Наважуючись відкрито говорити про сексизм і расизм, вона часто натикається на шквал критики з боку суспільства та постає в очах інших емоційною, імпульсивною, неврівноваженою та, зрештою, загрозливою. Відмовляючись усміхатися й удавати щастя, «феміністка-втіховбивця» робить своїх родичів, друзів, колег і знайомих нещасливими. Ахмед вважає, що щастя – це своєрідна емоційна праця, яку можна передати формулою «роби інших щасливими, вдаючи втіху власну» (с. 58). Відмова жити згідно з цією формулою є одним із кроків на шляху до фемінізму. Інша ключова фігура у книзі – «свавільна дівчина» [willful girl], яку авторка асоціює з героїнею казки братів Грімм «Свавільна дитина». У казці свавільна дитина, – імовірно, дівчинка, – не слухається матері та, накликавши на себе божий гнів, невдовзі помирає від хвороби. Після поховання рука дитини раптово піднімається догори, і лише після того, як мати б'є непокірну руку різкою, мертве тіло стає нерухомим. Піднята рука, на думку Ахмед, символізує спротив і непокору, а різка – механізм влади, що дисциплінує тіло та поведінку; сама казка є «попередженням про наслідки небажання коритися» (с. 68). Відмовляючись мовчати про насилля та дискримінацію, виступаючи в опозиції до патріархальної системи, феміністка стає свавільною, себто «своє-вольною», отже, висловлює свою власну волю. А її піднята догори

¹ Дякуємо Каті Рудик за вдалий переклад терміну.

рука, стиснута в кулак, як зазначає Ахмед, є не лише символом боротьби жінок за свої права, а й знаком протесту: «Коли рука стискається у феміністичний кулак, вона приєднується до руху, до лісу рук» (с. 85).

У другому розділі «Жити феміністично» Ахмед ділиться своїм досвідом роботи з упровадженням політики різноманіття [diversity] у британських вишах. Авторка спирається на свою раніше опубліковану працю «Як бути залученими: расизм і різноманіття в інституційному житті» [“On Being Included: Racism and Diversity in Institutional Life”] та ділиться результатами розмов з людьми, які працюють у відповідних підрозділах університетів з питань різноманіття. Більшість з них описують свою роботу у вишах як зустріч із цегляною стіною. Стіни, як пояснює авторка, – це не що інакше, як освітні чи суспільні структури, яким важливіше підтвердити факт наявності документів про роботу з різноманіттям, аніж безпосередньо впроваджувати різноманіття у своїх щоденних практиках. Відповідно, коли фахівчині з питань різноманіття намагаються трансформувати заклади, в яких працюють, вони часто наражаються на опір з боку адміністративної системи. Ахмед наголошує, що зіткнувшись із невидимими інституційними стінами, варто невпинно на них тиснути, адже «феміністична робота інколи означає й биття головою об цегляну стіну» (с. 110).

У третьому й останньому розділі йдеться про наслідки, які веде за собою рішення жити феміністично. Висловлюючи та відстоюючи свою позицію, феміністка неминуче усвідомлює, наскільки деякі речі крихкі. Їй часто доводиться розривати стосунки з оточенням, яке відмовляється сприймати її вибір; їй важко знайти простір, де б її почули та зрозуміли; вона може відчувати, що в неї ніби щось зламалося всередині. Такі переломні моменти, як стверджує Ахмед, відіграють важливу роль у становленні суб'єктності феміністки. Іноді вона робить вибір дистанціюватися від деструктивних впливів, зосередившись натомість на власному розвитку та самопочутті (як, наприклад, вчинила сама Ахмед, коли звільнилася з університету через неспроможність інституції вирішити проблему сексуальних домагань).

У висновках авторка пропонує «набір для виживання втіховбивці» [a killjojo survival kit] – поради щодо піклування про себе, свій стан і особистий розвиток, а також додає власний феміністичний маніфест, яким підсумовує головні ідеї книги. Продовжуючи традицію феміністичних і трансфеміністичних маніфестів Донни Гаравей, Валері Соланас, Сенді Стоун, Джулії Серано, Сьюзан Страйкер та інших, маніфест Ахмед закликає до дестабілізації патріархальної системи шляхом викриття дискримінації та насилля. Головні ідеї маніфесту Ахмед зосереджені навколо фігури «феміністки-втіховбивці», яка, діючи за принципами феміністичного життя, сама стає яскравим уособленням феміністичного маніфесту. Готовність жити за іншим сценарієм, долучитися до феміністичного руху та підтримувати інших феміністок, а також відмова вдавати

радість, залишати інших у щасливому невіданні та належати до дискримінаційних структур – одні з основних принципів маніфесту Ахмед. Авторка, однак, наголошує, що поняття маніфесту не обмежується переліком певних принципів і заяв: «Життя також може бути маніфестом. Коли я читаю деякі книги з мого набору для виживання, я сприймаю їх як маніфест, як заклик до дії, як заклик до боротьби... Маніфест живе власним життям; маніфест – це піднята догори рука» (с. 256).

Книга «Жити феміністично» розрахована на читацькі кола, які починають знайомитися з ідеями фемінізму або бажають поглибити розуміння принципів феміністичного життя. Дискутуючи про фемінізм, Ахмед проявляє себе не лише як експертка з гендерної та феміністичної теорії, а і як талановита письменниця, що сміливо експериментує з мовою, значеннями та контекстами. Книга Ахмед написана у формі дружньої, бесіди, яка інтелектуально стимулює та по-справжньому надихає жити феміністично: активно висловлюватися проти сексизму та расизму, протидіяти дискримінаційним структурам і стати однією з «феміністок-втіховбивць», що «вбиваючи гарний настрій», роблять світ більш справедливим і безпечним.

Ганна Гнедкова

<https://doi.org/10.52323/498151>

«Наші Дикі»: естетика та політика в музиці незалежної України

Maria Sonevytsky. *Wild Music: Sound and Sovereignty in Ukraine*. Middletown: Wesleyan University Press, 2019.

Ілюстрована фотографіями з поїздок Україною, а також нотами пісень і скріншотами з аналізованих відео, монографія «Дика музика» є результатом тривалого етномузикознавчого дослідження Марії Соневицької, професорки кафедри музики в Каліфорнійському університеті Берклі. Це дослідження почалося далекого 2004 року, коли Руслана Лижичко виборола для України перемогу на «Євробаченні» з піснею «Wild Dances». Натомість Україною Марія зацікавилась набагато раніше завдяки розповідям її родичів про батьківщину, з якої вони мусили виїхати до Північної Америки, тікаючи від Другої світової війни, та з першої подорожі авторки до України, яка збіглася в часі з проголошенням Незалежності: 24 серпня 1991 року. Саме пострадянський період у розвитку української етномузики встановлює часові рамки дослідження, виданого 2019 року.

Дослідниця наголошує, що музика не лише робить естетичний внесок у культуру, а й витворює «візії суверенності» [sovereignty imaginary],